

ИВАН ВАЗОВ - „НЕМИЛИ-НЕДРАГИ“

КАКЪВ Е ЖИВОТЪТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ХЪШОВЕ В ЧУЖБИНА И КАКВА СТОЙНОСТ ИМА ЗА ТЯХ РОДИНАТА

В повестта „Немили-недраги“ Иван Вазов разкрива с дълбоко състрадание живота на българските революционери преди Освобождението, принудени да напуснат дом и отечество и да емигрират в Румъния, за да се спасят, да съберат нови сили и да започнат отново борбата за освобождението на своя народ и родина.

Още в самото начало на повестта читателят се запознава с изключително трудния, нерадостен и изпълнен с грижи живот на тези страдалци, които се скитат „немили-недраги“ в чужбина. Те обаче стоически понасят изгнанието, защото мисълта за България, за тяхната поробена родина, не им дава покой. Самотни и изоставени, окъсани и гладни, те мизерстват в чуждата страна с единствената надежда да дойде денят, в който отново ще бъдат полезни на родината - с оръжие в ръка да извоюват нейната свобода.

Още първите подробности от описанието в I глава ни разкриват истината и за печалното, и за великото в живота на героите: студената декемврийска нощ, която се стеле над неприветливата браилска улица, създава мрачно и потискащо настроение; мъглата „задушавя с отровния си дъх“, „мътна и неопределена светлина на мъжделиви фенери“ се процежда в тъмнината; всички магазини и лавки са затворени. И точно тук, в тази студена нощ, в този мрачен и неприветлив чужд град, където всеки бърза да се прибере, живеят прокудените от родината си български хъшове. Така авторът не само ни въвежда във времето и мястото на действието, но създава и необходимото настроение за запознанство с героите-патриоти, с тези „балкански орли“, които дори и във враждебната чужбина създават около себе си патриотична атмосфера. Тя се чувства и в наименованията на кръчмите и кафенетата, чиито съдържатели са българи: „Български лев“, „Филип Тотю, храбрий Български Войвода“, „Свободна България“. Родината, обругана и онеправдана, е винаги в сърцето на българския хъш. Единствен дом, който може да замести отчасти родния, е кръчмата на Странджата. Тя не е нищо друго, освен една опушена изба, до която се стига по тясна извита стълба. Сред тази мизерна мебелировка се откроява нещо подчертано светло и романтично - картините и литографиите по стените. Не толкова художествените достойнства, колкото опитът да се обезсмърти героичното от миналия живот на хъшовете, от техния пълноценен живот в родината, е център на тези изображения. С описанието на кръчмата Вазов въвежда читателя в сегашното ежедневие на българските емигранти, намерили утеха и подслон при Странджата. Гладът и негодите, мизерията и нищетата далеч от родината ги правят страдалци и герои. Мисълта за поробеното Отечество не им дава покой и ги преследва денонощно. В задушното подземие на чуждата страна те могат да сгреят посинелите си пръсти, да залъжат глада си, да отморят изранените си от ходене крака. Тук те истински живеят в своя свят, различен от този, който ги заобикаля навън. Буйни разговори за минали славни битки, за освободителната борба, неудържими политически спорове се разгарят сред цигарения дим и киселите изпарения на евтино вино. Затова „литографическите“ картини събуждат у тях благоговение пред родината и възторг от делата на смелите българи, готови да умрат за нея. Хъшовете в чуждата страна имат една мечта - да могат и те с оръжие в ръка да воюват за свободата на родната земя, и един идеал - да останат верни на България, да не жаят за нищо, нито за пари, нито за облаги, нито за роден дом, който са оставили в името на свободата.

Прокудени извън пределите ѝ, бедните скитници не престават да тъгуват по родината. Понякога, в самотните нощи, те не могат да устоят на повика ѝ. Носталгията отправя стъпките им към Дунава: „На, тя е там, усмихва им се, вика ги, говори им, по-казва им-небето си, показва им огнището им, възпоменанията им, мечтите!...” И техният копнеж по отечеството бликва още по-неудържимо: „О, Българийо, никога не си ни тъй мила, както кога сме въвн от тебе! Никога не си ни тъй необходима, както когато те изгубим безнадеждно!”

В кръчмата на Знаменосеца е събран „хъшовският пролетариат”. Тук са Странджата и Македонски, Бръчков и Попчето, Владиков и Хаджият, Димитрото, Мравката, Бебровски и други, чиито имена не са посочени. Те са различни както по външност, така и по темперамент, но са обединени от една голяма идея - борбата за освобождението на поробеното Отечество. Несгодите и лишенията в чуждата и враждебно настроена към тях страна са се отразили върху всички. Те са с окъсани дрехи, с измършавели лица, някои с блестящи очи, които говорят, че туберкулозата ги е споходила. Остра кашлица раздира гърдите на стария Знаменосец. Станал е бледолик и сух като скелет. Лицето на Попчето е почерняло и се е нагърчило от преждевременна старост. Тези герои, тези родолюбиви българи, са пренебрегнати от онези, които притежават богатства. Твърдението им, че „чорбаджиите се хранят с потта на сиромасите”, е израз на техния протест, че има хора, които не милеят за родината си, не я обичат и са готови да се отрекат от нея. На тези антиродолюбци Вазов противопоставя българските хъшове: „Той видя у тия хора въплъщение на една висока мисъл. Сториха му се, че това са висши същества, родени за страдания, за борба и за слава - не като другите смъртни.”

Забележителната реч на Странджата допълва картината за живота на българските революционери, прокудени от родината си и принудени да търсят спасение в неприветната чужбина. В нея се разкрива, от една страна, истината за тяхното славно минало в Отечеството, а от друга - печалното им настояще сред един враждебен чужд свят. Но независимо от всичко, емигрантите успяват да съхранят своите светли мечти и идеали. Със своята реч Странджата вдъхва кураж на другарите си, подчертавайки, че „хъш значи да гладуваш, да се мъчиш, да се биеш, с една дума - да бъдеш мъченик”. Той им внушава мисълта, че не пари и имот са движещата сила в техния живот, а чувството им на дълг към родината, чистият им патриотизъм. В България турците грабят, позорят и убиват, а те, макар и да са боси и гладни, имат поне свободата си. Макар да страдат в чуждата страна, те вярват в думите на Странджата, който им вдъхва вярата, че отново ще дойде часът, когато с оръжие в ръка ще се бият: „Ще се бием още, братя мили! Ще се бием за свободата на България! Да живеят България!”. Тези думи на стария хъш пробуждат в сърцата на неговите другари нова надежда и вяра в бъдещето. Очите им светват с пламъка на чистия патриотизъм. Лицата им, доскоро груби и свирепи, се обливат с изражение на благородство и решителност.

Този някогашен левент, чиято единствена мечта е: „Барем още един път да развея знамето в Балкана, пък тогава да умра”, разсъждава пред младия Бръчков: „Ех, юначе, сладка е смъртта за Отечеството.” Далеч от родния край, принуден да вегетира в една чужда среда, Странджата олицетворява българския хъш. Смъртта все по-близо го настига, но Знаменосеца съжалева единствено, че не умира в бой с враговете на родината си, а на чужда земя. До него е младият хъш Бръчков, на когото Странджата може да завещае своите мечти за свободата на Отечеството и който ще осъществи на дело неговите идеали. Късчето от „вето” знаме, на което са останали думите „... или смърт”, и революционната прокламация са единственото „имущество” на стария хъш. Той няма имоти, няма пари, но има това, което притежават само най-родолюбивите синове на майка България. Този факт потвърждава чистата безкористност на хъшовете и утвърждава убеждението, че любовта към родината и готовността за саможертва са най-светлите чувства и мисли, които са ги вълнували. Заветът на стария Знаменосец: „Бръчков, помни Странджата! Умри за България!” е наследството, което българският хъш може да

остави на младото поколение в предсмъртния си час, с очи, отправени към родината.

Своя горещ патриотизъм и готовност за саможертва българските хъшове доказват и на дело. Неподправени са радостта и въодушевлението им при избухването на Сръбско-турската война. Хъшовете са окрилени от свещената идея, „горят от нетърпение“, страхуват се „да не би да се спечелят Всичките победи преди тяхното пристигане“. Те единствени не се ръководят от користни подбуди в постъпките и действията си, а неотменно следват своя синовен дълг. Най-убедително проличава патриотичният устрем на хъшовете в решителната битка при Гредетин, когато българите трябва да спасят „потъпканата си чест“. Осъществено е горещото им желание: „Сега можем да се бием и умрем юнашки за нашата драга свобода. "Тук страдалческият живот на българските хъшове в чужбина получава своя заслужен героичен завършек. Мечтите са се превърнали в реалност. Смъртта на повечето от тях потвърждава великата идея за освобождението на поробената родина. Сбъдва се за тях и заветната мечта на Странджата: „И ще умрем със слава и в борба и няма да издъхнем като кучета по тези улици. "

Повестта „Немили-недраги“ въздейства и днес на всеки честен българин с красотата на самоотвержения подвиг и революционната устременост на героите, готови да страдат в името на своята родина в чужда страна и да умрат на родна земя за свободата и за благо на майка България.